

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İctihad," Constantinople

Téléph: St. 865

xxvième ANNÉE.

15 Décembre 1930

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 311

ABONEMAN:

Seneliği [24Nüsha] Türki-
ye için 2 1/2, Âlâ kâğıd-
lısı 5 Liradır

IDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi altıncı sene

15 Kânunievvel 1930

İSTİKBALİN DİN YOKLUĞU

L'IRRELIGION DE L'AVENIR

Medhal

I — Dinin sociologia'i temeli . Ta'rifî. — II — Di-
nin « Esthétique » ve ahlâk ile rabıtası. — III — Her dinî
nass [Dogme] lar sisteminin zarurî inhilâlî: zekâ'yi be-
şerin mütemayıl görüldüğü din yokluğu hali. — Ma'hud
« İstikbalin dinleri » ne nisbetle din yokluğunun [Irre-
ligion » un] nazara alınması iktiza eden hakikî ma'nası.
— IV Dinlerin muvakket kıymet ve faydaları; dinlerin
niha'i kifayetsizlikleri.

I. — Eserimiz ta' kib olunurken, dinin yapı-
mış bir çok muhtelif ta'rifelerine tesadüf e-
deceğiz. Bunların ba'zıları, daha ziyade fizikî
metafizikî ba'zıları da ahlâkî nokta-i nazardan
alınmış ve heman hiç biri ictima'i nokta-i nazardan
alınmamıştır. Bununla beraber, dine yakın,
dan bakılırsa, insanla, kendisine fa'ik ve fakat
kendisine az çok benzer melâike [Puissance]
arasında bir cem'iyet rabıtası fikridir ki
bütün dinî telekkilerin birliğini teşkil eder.

Bizce, içinde yaşadığı beşerî cem'iyet
üzerine, daha zi kudret ve daha yüksek bir
cem'iyet, cihanî, adeta kâinata şamil [cosmi-
que] bir cem'iyet vaz'etdiği vakit insan
dindar olur. Beşerî seciyyenin evsafından biri
adedilmiş olan ictima'iyet [sociabilité] o ze-
man tevessü' eder ve yıldızlara kadar gider.
Bu ictima'iyet, dinî hissin müstemir esasıdır.
ve dinî kimse yalnız, tecrübenin bize tanıtdı-
ğı bütün zi hayat mevcudlarla değil alemi
doldurduğu müfekkire mahluklarla de cem'iy-
yet halinde yaşamaya kabiliyyetli bir kimse
diye ta'rif olunabilir.

Bu vech ile her din, evvelâ esatirî, sonra
sirri olan ve insanı kâinatın kuvvetlerine,

sonra bizzat kâinata ve nihayet cevheri kâ-
inata rabt eden bir rabitanın te'sisidir, bütün
dinî tedkiklerden çıkan netice budur; fakat
bizim meydana çıkarmak istediğimiz bu rabı-
tanın vazih tarzı telakkisidir.

Halbuki bu tedkikin nihayetinde daha iyi
görülecektir ki dinî rabıta ex analogia so-
cietis humane Ya'ni beşerî cem'iyetlere
mumaseletin haricinde telakki olunmuş-
dur: Evvela, ba'zan dost bazan düşman
olarak insanlar arasındaki münasebetler fi-
zikî ma veka' [Fait] lerin ve tabi'î kuvvet-
lerin izahına, sonra cihanın mahsulunun, cihan-
nın bekasinin, nizamının, metafizikî izahına
teşmil olundu. En nihayet sociologia'i kanunlar
aleme taşmil olundu ve insanlar, a'ileler
kabileler, milletler arasında hüküm süren
sulh veya harb hali tabi'î kuvvetlerin altına
veya bu kuvvetlerin maverasına koydukları
irade [Volonté] ler arasında mevcut imiş gibi
tasavvur olundu.

Her şeyin sırrını muhtevi olarak tasavvur
edilmiş efsanevi, [Mythique], sirri [Mystique] bir
sociologie; bizce bütün dinlerin temeli işte
budur.

Dinler yalnız anthropomorphisme [*]
degildir, bhusus hayvanlar ve muhayyel
mevcudlar dinlerde 'azim roller oynamışlardır;
Dinler. İradeler arasında mevcut olabilen eyi veya

[*] ANTHROPOMORPHISME Allaha cismani
şekiller ve insan ihtiraslarına müşabih ihtiraslar atf eden
lerin systemidir.

خلق الله آدم على صورته

Hadisi kudsi «Allah insanı kendi suretinde hâlk etdi»
demekdir. bu ise Allahı, insan kendi şekli ve evsafında
yaratdı, ya'ni tasavvur etdi demektir. A. D.

kötü münasebetlerin bütün ictimai'î harb veya sulh münasebetlerinin, husumet veya muhabbetin, ita'at ve 'isyanın, himaye veya tehakküm, inkıyad, ihtiraz, ihtiram yahud teslimiyyet münasebetlerinin alemşümül ve hayali bir ittisa'ıdır: Din cihanşümül bir sociomorphism'dir. [*] [ya'ni beraber yaşamının te'hhidir]: hayvanlarla beraberlik, ölümlerle beraberlik, eyi veya fena «génie» [**] lerle beraberlik, tabi'atın mebd'e'i a'lasile beraberlik. Bütün bunlar, içinde, dinlerin, her şey'in, yıldırım, fırtına, hastalık, ölüm gibi fiziki mavaka'aların ve mebd'e' [origine] ve ma'ad [Destinée] gibi metafiziki mavaka'aların yahud faziletler, seyyi'eler, kanun ve mü'eyyide [Sanction] gibi ahlâki alakaların hikmetini aramış olduğu bu cihanşümül sociologianın muhtelif eşkâlinden başka bir şey değildir.

Binaen'aleyh, bu kitabın nazariyyesini ister istemez dar bir ta'rif içine sıkışdırmak mecburiyyetinde bulunsaydık derdik ki, din her şey'in, hayali ve timsali [Symbolique] bir şekilde cem'iiyeti beşeriyye ye kıyasen, fiziki metafiziki, ahlâki bir izahıdır. Din, iki kelime ile, «efsanevi şekilde, cihanşümül bir izahı sociologia'î dir.

Bu kavrayışın isabetini göstermek için, hissi diniye yapmaya çalışılmış olan ta'rifleri gözden geçirelim: göreceğiz ki bu ta'rifler yekdigilerle ve cümlesi ictimai'î nokta'î nazarla ikmal olunmaya mühtaçdurlar.

Bu ta'rifler içinde, bu son zamanlarda, muhtelif ta'dillerle Strauss, Pleiderer, Lotz, M. Reville tarafından belki en sık sık kabul edilmiş olan Schleiermacher'ın dir. Ona nazaran dinin esas cümlemizin mutlak surette tabi'iiyetimiz hakkında malik olduğumuz hisden ibaretdir. [**] Bu vech ile kendisine tabi' olduğumuzu his ettiğimiz kudretleri uluhiyyetler tesmiye ediyoruz.

[*] Kudemanın itikadınca herkesin hayatına riya-set eden uluhiyyet, bizim melikussiyane mefhumu buna benzer.

[**] Bu ta'rif, bir çok mütefekkir şa'irlerin sayhele-rile de te'yid olunmuşdur. İnsan kendisini ihate eden görünür ve görünmez kuvvetlerin tabi'î ve tamamen esiri his etmesidir ki dini hisse inşae' olmuşdur. AB. Dj.

Diğer taraftan, Feuerbach'a göre, dinin menşae'i, asil ruhu arzudur: eğer insanın ihtiyaçları ve arzuları olmasaydı ilahları olmazdı.

Daha sonra da Hartmann, diyecektir ki, eğer elem ve derd olmasaydı dinler mevcut, olmazdı; bizzat ilahlar. Tarihde, insanların malik olmadıkları şeyleri kendilerinden alabileceklerini zü'm ettikleri, kendilerinden, necat, selâmet, sa'adet bekledikleri mela'ikeden [«Puissances» dan] başka bir şey olmamışlardır.

Schleiermacher'ın ve Feuerbach'ın ta'rifleri ayrı ayrı alınırlarsa eksikdirler, her halde Strauss'ın dediği gibi bunları birbirinin üzerine koymak lâzımdır.

[devam edecek]

J. M. Guyau

HÜKÜMETİMİZİN MUSİB BİR TASAVVURU

Hükümetimizin idari mühim islâhata teşebbüs ve vilâyetler altı muntıkaya tefrik olunarak bunlara vasi selâhiyeti ha'iz umumî müfettiş veya umumî valiler tayin edeceği yolunda gazetelerde görülen haberler memnuniyeti mucibdir.

Ebubekir Hazım Bey Efendinin Beyrut vilâyetindeki ilk valiliği esnada Süriye küt'asınca his ettiği muhik ve muzur arzuların, fikirlerin tevassu'u meydan vermeden bütün vilâyetlere şamil idari bir islâhat ile igbîr ve şikâyeti mucip ehval ve effkârın izalesi maksadile Beyrutdan Babialiye gönderdiği layihada dahi bu umumî müfettişlik, daha doğrusu umumî valilik memleketimizce idari islâhat için temel makamında ve fevkalade ehemmiyetle tavsiye ve esbabı mucibesi pek iyi izah edilmiş olduğundan hükümetimizin şu tasavvurunun teyid eden bu tarihi ve mühim vesikadan bazı fikreleri aynen içtihadı derc etmeyi fa'id'li gördük. Temamını okumak isteyenler müşarileyhin (idari, ictimai, sanihat) adl eserinde bulurlar.

Ozaman dahiliye nezaretinde bulunan Tal'at Bey bu layihadaki doğru mütalaalardan muğber olmuşdu ve bunu fiilen köstermişdi.

Mezkûr layihadan müfrez fıkralar:

Hal ve istikbalini türlü türlü musaip ve mehalik tehdit eden bu mülk ve millet için medari selâmet olmak üzere beklenen idarei meşrutanın ilânından beri biri birini takip eden dahili ve harici gâileler muhtaç olduğumuz islâhat ile istigale meydan vermediği ma'um isede şekli hükümet ve idarenin muhassehatını ancak fiilen ve maddeten görmekle takdir edebilen ekseriyet dahili harici emel ve ihtiraslardan neş'et eden ahval ve hadîsati şekli